УДК 37.018.46

Любов ПОКРОЄВА,
кандидат педагогічних наук, доцент,
ректор Харківської академії неперервної освіти

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ФАКТОР ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГІВ

У статті розглянуто структурні компоненти професійної компетентності вчителя, необхідність формування інформативної компетентності в умовах післядипломної педагогічної освіти, питання використання інформаційних технологій при організації підвищення кваліфікації вчителів для їхньої самоосвіти та професійного розвитку.

Ключові слова: *професійна компетентність, інформатична компетентність, інформаційно-комунікаційні технології, підвищення кваліфікації педагогічних працівників.*

В статье рассмотрены структурные компоненты профессиональной компетентности учителя, необходимость формирования информативной компетентности в условиях последипломного педагогического образования, вопросы использования информационных технологий при организации повышения квалификации учителей для их самообразования и профессионального развития.

Ключевые слова: *профессиональная компетентность учителя, информатическая компетентность, информационно-коммуникационные технологии, повышение квалификации педагогов.*

The structural components of the professional competence of teachers, the need for a komptentnosti informatics, the use of information technology in the organization of training teachers for their self-education and professional development.

Key words*: professional competence, IT expertise, information and communication technology, professional development of teachers.*

Актуальність проблеми. Інформатизація освіти, яка з кожним роком пришвидшує темпи свого розвитку, призвела до зростання об’єктивних вимог щодо характеру педагогічної діяльності, ролі та кваліфікації вчителя, який навчає дітей нового покоління, більшість з яких уже мають навички роботи з сучасними інформаційними технологіями. У структурі професійної компетентності педагогів особливо виділяється готовність і здатність навчатися самостійно; використовувати нові ідеї та інновації для досягнення мети; необхідність набуття компетентностей, пов’язаних із використанням сучасних освітніх ресурсів, у зв’язку із зростанням інформатизації суспільства. Здатність активно застосовувати інформаційні технології в педагогічній діяльності є

проявом і педагогічних здібностей учителя, і його інформативної компетентності.

Тому сьогодні особливо гостро відчувається необхідність у підвищенні рівня технологічних навичок учителів, а значить, існує об'єктивна необхідність створення та ефективної роботи системи підготовки вчителя до використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у професійній діяльності.

Отже, на сьогодні об'єктивно склалася ситуація, коли потрібен новий підхід до оновлення змісту післядипломної педагогічної освіти, здатного стимулювати педагога до постійного саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення, аналізу якості своєї педагогічної діяльності, її самооцінки і корекції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання використання засобів інформаційних технологій у процесі професійної підготовки знайшли відображення в роботах А. Андрющак, В. Білошапко, С. Бешенкова, І.Богданової, В. Виноградова, Р. Гуревича, М. Жалдака, Н. Клокар, А.Кузнєцова, В. Лєдньова, В. Олійника, Ю. Триуса, І. Роберт, В. Шевченка та ін.

Методичні основи підготовки фахівців у системі неперервної освіти в умовах сучасного інформаційного середовища продовжують досліджуватися науковцями. Так, ними розкрито зміст ключових компетентностей під час застосування ІКТ. Вони передбачають здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства. Оволодіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, розуміння їх можливостей та способів застосування, слабких і сильних сторін, вміння організувати не тільки навчальну діяльність учнів, але і свою власну траєкторію саморозвитку та підвищення кваліфікації, забезпечує здатність педагогів навчатися протягом життя.

Сьогодні науковцями та практиками ще продовжується пошук ефективних шляхів формування та розвитку інформативної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти.

Метою цієї статті є аналіз результативності організації та змісту діяльності факультету підвищення кваліфікації Харківської академії неперервної освіти з навчання вчителів-предметників ІКТ-технологіям.

Виклад основного матеріалу. Проблема формування інформативної компетентності педагогічних працівників активно опрацьовується на факультеті підвищення кваліфікації педагогічних працівників Харківської академії неперервної освіти протягом не менше десяти останніх років.

Спочатку нами було визначено основні складові цієї проблеми.

До *першої* складової віднесено організаційні питання підвищення кваліфікації, що пов'язані *з термінами і періодичністю.*

Існуюча практика підвищення кваліфікації передбачає, що один раз на п'ять років (перед атестацією) кожен спеціаліст має пройти курси підвищення професійної кваліфікації. На жаль, ця практика є застарілою за своєю суттю, бо

визначається не реальними потребами педагогів і необхідністю підвищення фахової компетентності у зв'язку з появою нових знань та тенденцій у освітній галузі, а системою, що склалася за багато років.

На сьогодні вже очевидно, що підвищення кваліфікації будь-якої категорії педагогічних працівників не може бути обмеженим п'ятирічним терміном, а має співвідноситися з необхідністю впровадження нових педагогічних та інформаційних технологій, що викликає потребу набуття, формування відповідних компетентностей для подальшого використання їх кожним учителем у навчально-виховному процесі з учнями.

Актуальність відходу від дотримання періодичності підвищення кваліфікації один раз на п'ять років і переходу на неперервну модель підвищення професійної кваліфікації кожним учителем посилюється тим, що саме від його інформативних компетентностей залежить рівень інформатизації навчального процесу в кожному закладі; використання ІКТ-технологій під час викладання шкільних дисциплін.

Тому в системі післядипломної педагогічної освіти слід переорієнтуватися на інші терміни і періодичність послуг із підвищення кваліфікації педагогів, щоб створити умови для забезпечення їх індивідуальних потреб у оновленні та модернізації фахових знань та набутті ІКТ-компетентностей.

Друга складова обґрунтовується тим, що з урахуванням різних рівнів технічного оснащення та програмного забезпечення навчальних закладів, освіти, кваліфікації вчителів, сформованості в них відповідних компетентностей потрібен пошук *нових форм і методів* навчання педагогів у системі післядипломної (неперервної) освіти.

Безперечно, що ці обставини слід ураховувати під час проектування змісту курсів підвищення кваліфікації, де, крім основ ІКТ-грамоти, викладаються інші дисципліни.

Третя складова визначається *готовністю педагогічних працівників* до використання інноваційних та ІКТ-технологій у своїй професійній діяльності. Важливо виявити рівень їхньої психологічної готовності до навчання, ступінь обізнаності з сучасними розробками, призначеними для підтримки професійної діяльності, наявність навичок для роботи з комп'ютерною технікою, що необхідно як для попереднього відбору змісту навчальних програм, так і для найбільш повного задоволення індивідуальних освітніх запитів педагогів.

Сьогодні кожен учитель має відчувати потребу у застосуванні ІКТ у своїй роботі. Адже ці технології дають можливість створити принципово нові, сучасні підходи в освіті, коли головним завданням стає не стільки оволодіння сумою знань, скільки розвиток творчого мислення школярів, формування вмінь і навичок самостійного пошуку, аналізу та оцінки інформації. ІКТ дозволяють це реалізувати дуже демократично, не нав'язуючи, але надаючи вибір, практично втілюючи особистісно зорієнтований підхід у навчанні.

Саме тому для вчителів-предметників важливою стає сформована інформативна компетентність, яка передбачає наявність у особистості здатності:

- раціонально добирати і свідомо застосовувати певні ІКТ у процесі активного розв'язання різноманітних завдань із досягненням успішного результату в професійній діяльності та повсякденному житті;
- будувати інформаційні моделі й досліджувати їх за допомогою засобів ІКТ;
- давати оцінку процесу й досягнутим результатам технологічної діяльності.

Особливості андрагогічних підходів до навчання, урахування психологічних особливостей під час організації освіти дорослих зобов'язують працівників закладів післядипломної освіти ретельно ставитися до визначення на етапі вхідного діагностування готовності кожного педагога до навчання за певними програмами. Також викладачам у процесі впровадження компетентнісного підходу до навчання педагогів слід зосередити увагу на:

- освоєнні ІКТ загального призначення в ході розробки дидактичних засобів та навчальних матеріалів;
- проектуванні та моделюванні функціонально орієнтованих компонентів освітньої діяльності;
- удосконаленні навичок учителів щодо використання комп'ютерної техніки для розв'язання своїх професійних завдань.

Тематичними напрямами підготовки є: визначення педагогічної доцільності реалізації можливостей засобів ІКТ у процесі викладання навчального предмета; організація інформаційної взаємодії в умовах функціонування локальної та глобальної комп'ютерних мереж; використання можливостей розподіленого інформаційного ресурсу; вивчення основних правил використання електронних засобів навчального призначення та оцінка їх змістовно-методичної значущості; знання особливостей застосування комп'ютерних тестових оболонок; актуалізація організаційних, психологічних, управлінських, санітарно-гігієнічних умов проведення навчальних занять із використанням засобів ІКТ.

Також слід створювати організаційно-педагогічні умови для ефективного формування ІКТ-компетентності вчителів-предметників. Вони, насамперед, передбачають:

- підвищення теоретичного рівня сформованості інформаційної культури;
- запровадження тренінгової системи навчання вчителів-предметників використанню ІКТ-технологій;
- системне використання набутих ІКТ-навичок у педагогічній практиці;
- участь у відповідних конкурсах, конференціях, семінарах та ін.

Тому особливу роль при проведенні занять на курсах підвищення кваліфікації вчителів необхідно приділяти моделюванню професійної діяльності з використанням існуючих ІКТ, спрямованої на формування інформатичної компетентності педагога.

Із цією метою у навчальних програмах підвищення кваліфікації вчителів передбачено знайомство зі зразками використання різних інформаційних

технологій в освітній практиці, виявлення обмежень традиційної методичної системи в умовах ІКТ-насиченого середовища, освоєння інструментальних можливостей ІКТ, а також практичні заняття з узагальнення особистого досвіду використання ІКТ-технологій у навчальній роботі. Результатом навчання на таких заняттях є різні моделі професійної діяльності педагога в нових умовах і проектування його індивідуального інформаційного простору.

Формування інформативної компетентності педагога в рамках підвищення кваліфікації передбачає ще й вивчення динаміки її розвитку. Головною метою такого планомірного відстеження є внесення своєчасних коректив у процес навчання. Перевірка і оцінка ефективності використовуваних методик навчання педагогів, по-перше, сприяє вибору обґрунтованих шляхів усунення недоліків індивідуальної освітньої траєкторії, по-друге, є основою для прийняття ефективних рішень щодо удосконалення навчального процесу при підвищенні кваліфікації педагогів.

Використовуючи розробки Л. В. Кочегарової, викладачі секції інформатизації та дистанційної освіти Харківської академії неперервної освіти, здійснюючи діагностику розвитку інформативних компетентностей педагогів, стежать за тим, щоб виконувалися всі функції тестування і контролю за якістю підвищення навчання педагогічних кадрів у сфері ІКТ:

• інформаційну (для фіксації результатів навчання і висновків про успішність кожного слухача, його здобутки та утруднення);

• контрольно-коригуючу або діагностичну (для внесення коректив у методику навчання, вибору індивідуальної освітньої траєкторії, що, у свою чергу, сприятиме створенню позитивної мотивації і комфортних умов для кожного слухача, обліку акмеологічних аспектів навчання дорослих);

• навчальну (дає можливість повторити матеріал, акцентувати увагу слухачів на головних питаннях, вказує на типові помилки, що сприяє закріпленню і поглибленню знань);

• мотиваційну (стимулює слухачів до вдосконалення та поглиблення своїх знань, розвиває вміння самоконтролю і самооцінки);

• оцінювальну (визначає якість занять на курсах підвищення кваліфікації).

Реалізація цих функцій має принципове значення, оскільки вчитель-предметник сучасної школи після підготовки до використання засобів ІКТ у своїй педагогічній діяльності повинен бути готовий: організовувати навчально-виховний процес на основі програм інформатизації освіти; розробляти нескладні аудіовізуальні, електронні дидактичні і педагогічні програмні засоби навчання; розвивати методичну систему навчання на базі ІКТ; використовувати можливості комп’ютерних мереж, у тому числі Інтернету, для вирішення освітніх, виховних і розвивальних завдань; підвищувати кваліфікацію в галузі автоматизації інформаційно-методичного забезпечення процесу навчання, а також інформаційної взаємодії вчителя і учнів, учнів між собою, педагогів між собою.

Для підготовки вчителів до вирішення всіх поставлених завдань і розвитку їх інформативної компетентності, діяльність викладацького складу Академії зосереджена на: розробці навчальних програм і організації навчання

на очних та дистанційних курсах і спецкурсах; організації групових та індивідуальних консультацій; забезпеченні методичної підтримки вчителів, особливо тих, хто не набув достатнього рівня володіння ІКТ; створенні ефективного професійного мережевого співтовариства педагогів Харківської області.

Наприкінці навчання, під час захисту творчих робіт, діяльність викладачів та слухачів спрямовується на переосмислення професійної позиції педагога в школі й перегляд змісту, методів і форм власної педагогічної діяльності з урахуванням ресурсних можливостей ІКТ.

Аналіз результативності організації та змісту діяльності факультету підвищення кваліфікації Харківської академії неперервної освіти з навчання вчителів-предметників ІКТ-технологіям дозволяє зробити наступні ***висновки:***

1. Під час організації навчання вчителів-предметників у системі післядипломної педагогічної освіти необхідно формувати в них позитивне ставлення до використання ІКТ-технологій у навчальному процесі (мотиваційна складова), прагнення постійно підвищувати рівень набутих знань (інформаційна складова), вміння використовувати комп'ютерні технології (технологічна складова).

2. Вмотивованість учителів на вирішення професійних завдань засобами ІКТ сприяє цілеспрямованому і глибокому засвоєнню загальних принципів використання інформаційних технологій.

3. Набуття інформативної компетентності педагогами пов'язане також із розширенням навичок використання інтернет-технологій та технологій дистанційної освіти.

Отже, ІКТ є ресурсом особистісно-професійного зростання вчителів-предметників, який дозволяє педагогам осмислювати і коригувати свою педагогічну практику, засвоювати сучасний педагогічний інструментарій і визначати перспективні цілі своєї самоосвіти. Професійна самореалізація для сучасного вчителя фактично неможлива без досягнення певного рівня інформативної компетентності. Вчителі, які володіють достатнім та високим рівнем інформативної компетентності, стають більш активними у реалізації професійно-пошукової діяльності, а рівень інформативної компетентності має принципове значення для модернізації їх професійної діяльності та є одним із факторів підвищення якості освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адольф В. А. Методологические подходы к формированию информационной культуры педагога / В. А. Адольф, И. Ю. Степанова // Информатика и образование. – 2006. – № 1. – С. 2-8.

2. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти [Електронний ресурс] / В. Ю. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання / гол. ред. В. Ю.Биков; Ін-т інформ. технологій і засобів навчання НАПН України; Ун-т менеджменту освіти НАПН України. – 2010. – № 1(15). – Режим доступу : http://www.ime.edu-ua.net/em15/emg.html.

3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с. – (Бібліотека з освітньої політики).

4. Кочегарова Л. В. Особенности ИКТ-компетентности педагога в условиях информационно-образовательной среды [Текст] / Л. В. Кочегарова // Новые информационные технологии в образовании : материалы Междунар. научн.-практ. конф. (Екатеринбург, 26-28 февраля 2008 г.) / Рос. гос. проф.-пед. ун-т. – Екатеринбург, 2008. – Ч. 2. – С. 225-227.

5. Сучкова Т. М. Оценка ИКТ-компетентности учителя [Електронный ресурс] / Т. М. Сучкова. – Режим доступа : http://pedsovet.org/component/option,com_mtree/task,viewlink/link_id,6072/Itemid,118/.

Дата надходження до редакції: 16.11.2012 р.